

ДОКУМЕНТООБІГ ЯК БЕЗПОСЕРЕДНІЙ ОБ'ЄКТ НЕЗАКОННОГО ЗНИЩЕННЯ

ВИБОРЧОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ АБО ДОКУМЕНТІВ РЕФЕРЕНДУМУ

DOCUMENTS CIRCULATION AS THE DIRECT OBJECT OF UNLAWFUL DESTRUCTION ELECTION DOCUMENTS OR DOCUMENTS OF REFERENDUM

Фіалка М.І.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Стаття присвячена висвітленню сутності та змісту безпосереднього об'єкту незаконного знищення виборчої документації або документів референдуму. Документообіг розглядається як безпосередній об'єкт злочину. Обґрунтовується необхідність визнання безпосереднім об'єктом незаконного знищення виборчої документації або документів референдуму документообіг в сфері реалізації виборчих прав громадян.

Ключові слова: офіційний документ, документообіг, виборча документація, документ референдуму, безпосередній об'єкт.

Статья посвящена сущности и содержанию непосредственного объекта незаконного уничтожения избирательной документации или документов референдума. Документооборот рассматривается как непосредственный объект преступления. Обосновывается необходимость признания непосредственным объектом незаконного уничтожения избирательной документации или документов референдума документооборот в сфере реализации избирательных прав граждан.

Ключевые слова: официальный документ, документооборот, избирательная документация, документ референдума, непосредственный объект.

The article is devoted to the nature and content of the direct object of unlawful destruction of election documents or documents of referendum. Documents circulation is considered as the direct object of crime. Necessity of recognizing the target of illegal destruction of election documents or documents of referendum in the field of electoral rights is justified.

Key words: official document, circulation of documents, election documents, documents of referendum, direct object.

Постановка проблеми. Встановлення та визначення змісту об'єкта злочинного посягання має велике значення для правильної кримінально-правової кваліфікації діяння. Дане твердження підтверджується самим розумінням об'єкту злочину, а саме: об'єктом злочину є те, на що посягає суспільно-небезпечне діяння і чому завдається шкода або створюється загроза завдання такої шкоди. Тому, аналізуючи склад будь-якого злочину, ми в першу чергу встановлюємо об'єкт злочинного посягання, що саме по собі дає можливість під час кваліфікації діяння визначитись із сферою злочинного посягання.

У свій час, досліджуючи проблему об'єкта злочинного посягання у сфері використання документів [1], ми задавались питанням: на що посягає і чому завдає шкоди суспільно-небезпечне діяння, що пов'язано з незаконним знищенням виборчої документації або документів референдуму? Свою остаточну думку в цій проблемі ми сподіваємося визначити в даній науковій статті.

Стан дослідження. Аналізуючи безпосередній об'єкт незаконного знищення виборчої документації або документів референдуму (ст. 158-2 КК України) нами було з'ясовано, що думки науковців з цього приводу в даному випадку розділилися. Так, наприклад, Л. М. Кривоченко безпосереднім об'єктом даного злочину визначає право громадян, що закріплено в положеннях ст. 38 Конституції України, а саме: «брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» [2, с. 104-105]. У той же час Я. О. Лантінов під безпосереднім об'єктом в цьому випадку розглядає суспільні відносини, що забезпечують свободу обирати і бути

обраним окремої людини [3, с. 102-104]. М. І. Мельник досліджуючи проблему незаконного знищення виборчої документації або документів референдуму в межах науково-практичного коментарю безпосереднім об'єктом даного складу злочину розуміє встановлений порядок зберігання виборчої документації та документів референдуму у державних архівних установах та ЦВК після проведення виборів або референдуму [4, с. 404-405]. З невеликого аналізу стану дослідження даної проблеми ми бачимо, що загальновизнаної наукової позиції в цьому питанні немає.

Саме тому, враховуючи викладене вище, метою цієї статті є дослідження змісту безпосереднього об'єкту незаконного знищення виборчої документації або документів референдуму та обґрунтування його як документообігу у сфері реалізації виборчих прав громадян.

Виклад основного матеріалу. Для досягнення поставленої мети нашого невеликого дослідження ми вважаємо, що нам потрібно дати відповідь на деякі запитання, а саме: як ми розуміємо документообіг як об'єкт злочину взагалі – тобто як систему певних суспільних відносин, це по-перше; по-друге, визначення змісту документообігу у сфері реалізації виборчих прав громадян; і по-третє, відповідність документообігу у сфері реалізації виборчих прав громадян безпосередньому об'єкту незаконного знищення виборчої документації або

документів референдуму.

Проаналізувавши і давши відповідь на ці запитання, ми зможемо визначитись з основною проблемою нашого дослідження – що є безпосереднім об'єктом незаконного знищення виборчої документації або документів референдуму.

1. Документообіг як об'єкт злочину взагалі – тобто як система певних суспільних відносин.

Першим кроком до досягнення нашої мети ми вважаємо за потребу зробити аналіз документообігу як об'єкта злочину.

Об'єкт злочину, вважаючись обов'язковою ознакою складу злочину, дозволяє визначити соціально-політичну сутність злочину, з'ясувати його суспільно небезпечні наслідки, сприяє правильній кваліфікації діяння, а також розмежує його з іншими складами злочинів. Тому вірне вирішення питання про об'єкт злочинів має важливе теоретичне та практичне значення.

Враховуючи те, що об'єктом злочину виступають суспільні відносини, виникає питання: які суспільні відносини виникають навколо документів та утворюють відповідний документообіг? Враховуючи той факт, що у філософській та правовій науці існує загально визнана структура суспільних відносин, яка містить в собі певні елементи, а саме: суб'єкти (носії) відносин; предмет, з приводу якого існують ці відносин; соціальний зв'язок, як зміст відносин – ми проаналізуємо кожний елемент окремо і визначимося з загальним змістом суспільних відносин, які тим чи іншим чином пов'язані з документами.

По-перше, як наголошує В. Я. Тацій, до складу будь-яких суспільних відносин входять їх суб'єкти (учасники відносин). Безсуб'єктних відносин у реальній дійсності не існує. Якщо немає учасників відносин, то немає і самих відносин, які завжди являють собою певний соціальний зв'язок між самими учасниками. Суб'єктами суспільних відносин можуть виступати сама держава, різні об'єднання громадян, юридичні та фізичні особи [5, с. 98]. В нашому випадку суб'єктом суспільних відносин в межах яких існує документ, виступають певні носії цих відносин, а саме: юридичні (підприємства, установи та організації) та фізичні (окремі громадяни) особи. При цьому мова йде про таку категорію осіб на яких покладений обов'язок або надано право створювати, зберігати, використовувати в обігу різноманітні документи.

По-друге, предметом суспільних відносин слухно називають усе те, з приводу чого або у зв'язку з чим існують саме ці відносини. Тому предметом суспільних відносин можуть виступати насамперед різного роду фізичні тіла, речі (природні об'єкти, різні товари чи предмети, що не мають ознак товару), а також сама людина [5, с. 98-99]. Тобто в суспільних відносинах, що виникають навколо документів, останні виступають як предмет цих відносин. З точки зору Б. І. Пінхасова, документ виступає певною матеріальною формою закріплення різного роду відносин. Це, в свою чергу, визначає те, що створення документу або знаходження його у відповідних

осіб є певною умовою або засобом реалізації різних суспільних відносин [6, с. 17]. Але ми б хотіли конкретизувати наступне: в цьому випадку мова йде не про будь який документ, а тільки про офіційний документ. Справа полягає в тому, що суб'єкти суспільних відносин, здійснюючи діяльність відносно документів (створення, зберігання, використання в обігу) передбачають те, що вони будуть підтверджувати чи посвідчувати певні події, явища або факти, які спричинили чи здатні спричинити наслідки правового характеру, будуть мати визначену законом форму та містити передбачені законом реквізити. Все це утворює статус цих документів як офіційних.

По-третє, обов'язковим структурним елементом будь-яких суспільних відносин є соціальний зв'язок, котрий розглядається і як зміст самого відношення. Під соціальним зв'язком розуміють, як правило, певну взаємодію, певний взаємозв'язок суб'єктів [5, с. 99].

В аналізованій нами проблемі соціальний зв'язок між суб'єктами знаходить свій прояв у людській діяльності в сфері видання, використання, зберігання та будь яких інших діяннях відносно документів.

Таким чином, виглядають основні елементи суспільних відносин взагалі і безпосередньо у сфері використання або обігу документів.

До речі, проблемою об'єкту злочинів у сфері використання або обігу документів в певній мірі займався Ю. П. Дзюба. В своєму дисертаційному дослідженні «Кримінальна відповідальність за викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (аналіз складу злочину)» він визначив безпосередній об'єкт ст. 357 КК України як суспільні відносини з інформаційного забезпечення управління у сфері документообігу, що полягають у правильному, згідно з їх цільовим призначенням, використанні документів, штампів, печаток та бланків суб'єктами управлінської діяльності незалежно від форми власності [7, с. 9].

Ми також у своєму попередньому дослідженні, аналізуючи проблему кримінально-правової охорони документообігу розглянули, обґрунтували та наголосили на тому, що безпосереднім об'єктом злочинів у сфері документообігу є певні правовідносини, які виникають між їх суб'єктами, а саме, фізичними особами, об'єднаннями, соціальними спільнотами, відносно офіційних документів з приводу забезпечення встановленого державою порядку їх створення, зберігання, використання та знищення в різних сферах суспільної діяльності. При цьому такий об'єкт може виступати як основним безпосереднім, так і додатковим [8, с. 13]. Тобто, іншими словами, ми дотримуємось тієї точки зору, що у випадку вчинення особою суспільно-небезпечного діяння в тій чи іншій сфері використання офіційних документів об'єктом злочинного посягання буде виступати документообіг.

2. Визначення змісту документообігу у сфері реалізації виборчих прав громадян.

Аналізуючи проблему існування документообігу

в сфері реалізації виборчих прав громадян, хотілося б наголосити на тому, що виготовлення, використання та зберігання документів в цій сфері є чітко регламентований як на законодавчому, так і на відомчому рівні процес.

Так, відповідно до положень Закону України «Про вибори народних депутатів України» систему виборчих комісій, що здійснюють підготовку та проведення виборів депутатів, становлять: Центральна виборча комісія; окружні виборчі комісії; дільничні виборчі комісії (ст. 24). В повноваженнях Центральної виборчої комісії передбачено право встановлювати форми виборчих документів, затверджувати зразки печаток та вивісок виборчих комісій, визначати порядок зберігання та передачі виборчих документів до відповідних державних архівних установ. Що стосується окружних та дільничних виборчих комісій, то вони безпосередньо створюють виборчі документи та здійснюють їх передачу або до Центральної виборчої комісії або до відповідної архівної установи [9]. Іншими словами, порядок створення виборчої документації та подальше її використання чітко регламентоване на законодавчому рівні.

Порядок зберігання та знищення виборчих документів регламентовано низкою Постанов Центральної виборчої комісії України, а саме: «Про Порядок передавання виборчої та іншої документації виборчих комісій та комісій із всеукраїнського та місцевих референдумів на зберігання до архівних установ» від 10 березня 2006 року [10], «Про Порядок передачі виборчої та іншої документації територіальних виборчих комісій з виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів на зберігання до державних архівних установ» від 25 жовтня 2010 року [11], «Про Порядок передачі окружними виборчими комісіями з виборів народних депутатів України виборчої та іншої документації на зберігання до архівних установ» від 12 березня 2012 року [12] (далі – Постанови). Даними нормативно-правовими актами, по-перше, регламентовано перелік виборчої документації, що передається до архівних установ. По-друге, визначені вимоги до складання номенклатури справ комісії, що є систематизованим переліком найменувань справ, створюваних у діловодстві комісії, оформлених у відповідному порядку із зазначенням строків зберігання справ. По-третє, встановлений порядок формування і оформлення справ комісії для передавання на зберігання до архівної установи. По-четверте, в даних Постановах регламентовано поручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 608 с.

3. Лантінов Я. О. Основні склади злочинів. Навчальний посібник для самостійної підготовки / Я. О. Лантінов. – Харків : «НТМТ», 2009. – 496 с.

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 6-те вид., переробл. та доповн. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К. : Юридична думка, 2009. – 1236 с.

5. Кримінальне право України : Загальна частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 456 с.

6. Пинхасов Б. И. Защита документов по советскому праву. – Ташкент : Изд-во «Узбекистан», 1976. – 198 с.

7. Дзюба Ю. П. Кримінальна відповідальність за викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (аналіз складу злочину) : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Крим. право та кримінологія; кримі.-викон. право» / Дзюба Юрій Павлович ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Харків, 2008. – 20 с.

док знищення документації комісії, що не підлягає зберіганню в архівній установі.

Все викладене вище наголошує на тому, що зміст документообігу в сфері реалізації виборчих прав громадян полягає в існуванні правовідносин, які виникають між суб'єктами виборчого процесу відносно виборчих документів (документації) з приводу забезпечення встановленого державою порядку їх створення, зберігання, використання та знищення.

3. *Відповідність документообігу у сфері реалізації виборчих прав громадян безпосередньому об'єкту незаконного знищення виборчої документації або документів референдуму.*

Встановлюючи кримінально-правову заборону на порушення існуючого порядку зберігання та знищення виборчої документації або документів референдуму, законодавець бере під охорону кримінального закону ті суспільні відносини, що визначаються нами як документообіг в сфері реалізації виборчих прав громадян.

І в цій позиції є певна логічна послідовність. Справа полягає в тому, що особа посягаючи на встановлений порядок зберігання, передачі від однієї установи до іншої певного переліку документації виборчих комісій або комісій з референдуму, в першу чергу, посягає на ті суспільні відносини, які ми визначаємо як документообіг виборчої документації. Ну а вже в другу чергу страждає тим чи іншим чином виборче право особи. Тому ми переконані, що основним безпосереднім об'єктом у випадку незаконного знищення виборчої документації або документів референдуму необхідно вважати документообіг даного виду документації або документів.

Висновки. Підводячи підсумок викладеному вище, необхідно наголосити на тому, що основним безпосереднім об'єктом у випадку незаконного знищення виборчої документації або документів референдуму поза встановленим законом строком зберігання у державних архівних установах та в Центральній виборчій комісії України після проведення виборів або референдуму, а так само пошкодження виборчої документації або документів референдуму необхідно вважати документообіг в сфері реалізації виборчих прав громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Фіалка Михайло Ігорович. Кримінально-правова охорона документообігу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Фіалка Михайло Ігорович. – Харків, 2010. – 229 с. – Бібліогр. : с. 206–229.

2. Кримінальне право України : Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 608 с.

8. Фіалка М. І. Кримінально-правова охорона документообігу : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Крим. право та кримінологія; кримі.-викон. право» / Фіалка Михайло Ігорович ; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2010. – 20 с.

9. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17 листопада 2011 року № 4061-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>. – Редакція від 09.06.2013.

10. Про Порядок передавання виборчої та іншої документації виборчих комісій та комісій із всеукраїнського та місцевих референдумів на зберігання до архівних установ : Постанова ЦВК України від 10 березня 2006 року № 885 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0885359-06>. – Редакція від 12.03.2012.

11. Про Порядок передачі виборчої та іншої документації територіальних виборчих комісій з виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів на зберігання до державних архівних установ : Постанова ЦВК України від 25 жовтня 2010 року № 487 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0487359-10>. – Редакція від 25.10.2010.

12. Про Порядок передачі окружними виборчими комісіями з виборів народних депутатів України виборчої та іншої документації на зберігання до архівних установ : Постанова ЦВК України від 12 березня 2012 року № 46 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0046359-12>. – Редакція від 12.03.2012.